

»És ime hőünk éppen most jön,
Útat nyit a sok, csűrhe nép«

Az eredetiben szó sincs
erről. A jelenetet Áprily írja le hűen :

»A márványlépcsőkön nyílalva
Fölszáguld, igazít haján«

Még súlyosabb tévedésre mutat Bérczy fordításának az a helye, ahol Puskin a Tatjana név hangulatát magyarázva ezeket mondja :

»..... оно приятно, звучно,
Но с ним, я знаю, неразлучно
Вспоминанье старины
Иль девичьи. —«

Bérczy mindezt a következőképpen fejezi ki

»... Hangzatos egy név ez
Csatolva sok édes emlékhöz,
S gyerekszobánkból ismerős.«

Ezúttal is Áprily igazítja helyre Puskin Tatjana nevére vonatkozó szavainak értelmét :

»... Báj van benne, dallam,
Bár érzem, elválaszthatatlan
A névtől régi múlt szaga,
Cselédszobánk hangulata.« (II. 24. vsz)

Nem az édes emlékeken van tehát a hangsúly és a »gyevicsja« nem gyerekszobát, hanem kizárólag cselédszobát jelent.

Összegezve az elmondottakat, mindenképpen nyilvánvaló, hogy szükség volt az új Anyegin-fordításra.

Bérczy művének értéke, sorainak ma is megejtő bája kétségtelen; tanuskodik emellett az elmúlt évtizedek csaknem egyhangú elismerése is. Viszont az is bizonyos, hogy Bérczy fordításának többnyire azok voltak fenntartás nélküli magasztalói, akik nem ismerték az orosz Anyegint s nem tudták, hogy lehetséges, sőt kívánatos egy az eredetit jobban megközelítő magyar átültetés.

Áprily fordítását elsősorban azért kell nagyrabecsülnünk, mert közelebb visz bennünket az igazi Anyeginhez. Áprily művében a közvetlen puskinai hang, a korabeli orosz élet színesen eleven rajza, a leírások költői gazdagsága minden eddiginél hívebb formában jelenik meg.

Mindez föltétlen elegendő ahhoz, hogy az új Anyegin-fordítás sokáig maradandó értéke legyen irodalmunknak.

Fodor András.

»HALADÓ HAGYOMÁNYAINK«

A román Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó magyar nyelvű sorozata.)

A felszabadult román nép hatalmas gazdasági eredményei mellett nagy lépéseket tett a kultúra közkinccsá tételében is. Az új életre kelt román irodalom veteránja, Mihail Sadoveanu köré felsorakoztak a fiatalabb nemzedékek képviselői is. Az élő irodalom széleskörű népszerűsítése mellett jelentős eredmények tanuskodnak a marxista román irodalomtörténetek eddigi munkájáról. A múlt nagyjairól készült tudományos monográfiák mellett (pl. Iosifescu : Caragiale, Popper : Cosbuc stb.) a múlt irodalma népszerűsítése terén is sokat tettek a román irodalomtörténetek. A »Biblioteca pentru toti« c. sorozatban közrebocsátották az elmúlt korok nagy íróinak válogatott műveit. A bukaresti Irodalom és Folklor Intézet — a román irodalomtudományi intézet — megalakulása után a román irodalomtörténetek munkája még tervszerűbb lett. Az egész román irodalomtörténeti kutatást átfogó terv fontos feladatokat tűzött az erdélyi magyar irodalomtörténetek elé is. A kutatási terv létrejötte előtt a romániai magyar irodalomtörténetek eredményeit bizonyították

az »Utunk«-ban, a »Irodalmi Almanach«-ban megjelent tanulmányok és az itt ismertetésre kerülő »Haladó Hagományaink« című sorozat kötetei. A nemrégiben kidolgozott tudományos kutatói tervnek a romániai magyar kutatókra eső feladatait Jancsó Elemér ismertette (»Irodalomtörténeteszeink munkájából.« Utunk 1953. 47. sz.). Az erdélyi irodalomtörténetek leglényegesebb feladataknak a két testvéri nép közös hagyományai gazdag anyagának összegyűjtését tekintik, emellett kutatásaik középpontjában az erdélyi magyar felvilágosodás és reformkor anyagának feltárása állott. »E kötet előkészítése során — írja Jancsó Elemér — a munkaközösség foglalkozott az akadémikus törekvésekkel, a jakobinus mozgalommal, a nyelvújítási törekvésekkel, az erdélyi színeszet kialakulásával.« Jancsó Elemér cikkében röviden ismerteti a kolozsvári munkaközösség eddigi eredményeit és megemlíti munkájuk fogyatékoságait is.

A romániai irodalomtörténeti kutatómunka eddigi eredményei is bizonyítják, hogy csak most — mikor a hatalmat kezébe

vevő magyar és román nép kizsákmányolásmentes társadalmát építi — válhatott lehetővé, hogy valóban megismerhessék egymás kulturális örökét. A volt uralkodóosztályok eltávolítása tette lehetővé, hogy a román nép megismerhesse a magyar nép nagy íróinak alkotásait. Így egymás után jelentek meg román fordításban Petőfi, Mikszáth, Ady, Móricz Zsigmond és József Attila művei. Nálunk Magyarországon is csak a felszabadulás tette lehetővé, hogy népünk igazán megismerhesse a román irodalom legkiválóbbjait: Eminescut, Creangát, Caragiale és Sadoveanut.

A bukaresti Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó gondozásában Gaál Gábor szerkesztésében megjelenő magyarul elvű »Haladó hagyományaink« című sorozat a román és a magyar nép barátságának egyik bizonyítéka. Első kötete 1951. májusában jelent meg és 1952. végéig 9 kötet látott napvilágot. A sorozat megjelenési sorrendben a következő szerzők műveit tartalmazza: 1. *Fel szállott a páva...* Szemelvények a magyar népköltészetből. Összeállította és bevezette *Faragó József*. 1951. 170 l.; *Costache Negruzzi*: Megtiport ország. Bevezetőjét *Marian Şora* írta, 1951. 64 l.; 3. *Vörösmarty Mihály* Válogatott költeményei. Válogatta, előszóval és jegyzetekkel ellátta *Gaál Gábor*. 1952. 160 l.; 4—6. *I. L. Caragiale*: Válogatott művei. Előszóval ellátta *Silvian Iosifescu*. 1952. 276., 210., 184. l.; 7. *Ady Endre*: Földrengés előtt. Válogatott kiadatlan novellák. *Szentimrei Jenő* bevezető tanulmányával. 1952. 162 l.; 9. *Ion Creangă*: Válogatott novellák. Előszóval. 1952. 376 l.; 10. *Korvin Sándor*: Éber lélekkel. Versek. Összeállította és az előszót írta: *Szász János*. 1952. 72 l.

A közben elkészült irodalomtörténeti kutatási terv részben módosította a sorozat jellegét. Előtérbe kerültek az erdélyi szerzők életművét (I. Korvin Sándor-kötetet) és a felvilágosodás képviselőit bemutató válogatások (I. az időközben megjelent Bessenyei válogatást).

* * *

A »Haladó hagyományaink« sorozatban eddig megjelent román írók alkotásai a román irodalom kibontakozásának és kifejlődésének három nagy alakja, *Negruzzi*, *Creangă* és *Caragiale* műveit szövegezték meg és teszik hozzáférhetővé a magyar dolgozók számára.

A »Megtiport ország« című kötet *Costache Negruzzi* két történelmi elbeszélését tartalmazza. Az előszóíró *Mariana Şora* ismerteti *Negruzzi* (1808—1868) írói pályáját és kiemeli úttörő érdemét a román nemzeti

irodalom kialakításában. *Negruzzi* egyik legnagyobb érdeme, hogy a román irodalmat a realizmus útjára vezette. Munkássága során több új irodalmi műfajt honosított meg. Puskin hatására — kit személyesen is ismert és alkotásait elsőnek tolmácsolta román nyelven — megteremtette a történelmi novella műfaját; úttörő munkát végzett a román színház kialakításában, színházi leveleiben a dramaturgia kérdéseit boncolta, megindította a román népmesék gyűjtését is. *M. Şora* tanulmánya világos képet ad *Negruzzi* újtó szerepéről, de ugyanakkor nem hallgatja el, hogy az író bojár származása következtében nem tudta végig járni a megkezdett utat. Az 1848-as forradalomnak már csak távoli szemlélője, később pedig az azelőtt haladó szelleméért üldözött író az uralkodóosztály szolgálatába lép: sajtócenzor lesz. *M. Şora* élesen két korszakra osztja *Negruzzi* pályáját: az első a haladó szellemű íróé, a második a régi társadalmi rendszerhez ragaszkodó, osztályához hű, magasarangú tisztviselőé. E második korszakban kifejtett irodalmi tevékenysége kevésbé jelentős, ekkori írói magatartása zavaros. (i. m. 10—11 l.)

Első, haladó korszakában írta a sorozatban közölt *Megtiport ország* és *Szobieszki és a románok* című történelmi novelláját. *Negruzzi* a történelem lapjából merített témáival kora társadalmát ostorozta. A *Megtiport ország* főhőse; *Alexandru Lăpuşneanu* vajda tevékenységének azt a jellemző vonását említi ki, hogy fejedelemsége idején erősen korlátozta a bojárok hatalmát. A novellában feltárja a bojárság aljasságát, szolgálalkúságát és elsősziben szólaltatja meg a román irodalomban a forrongó tömeget. A *Szobieszki és a románok* című elbeszélése pedig egy XVII. századbéli román vár helyőrségének hősi ellenállását írja le és emléket állít a román katonák hazafiasságának.

Helyesen járt el a sorozat szerkesztője, amikor *Negruzzi* pályáját értékelő tanulmányt és az író két legkiválóbb novelláját kiadta, mert ezzel világosan megcáfolta a reakciós irodalomtörténetírás kohlományait, mely szerint a román irodalom kizárólag csak a nyugati irodalmak hatására alakult ki. *Negruzzi*, *Creangă* és *Caragiale* alkotásai azt bizonyítják, hogy a román nemzeti irodalom éppen az uralkodóosztályok kozmopolitizmusa és idegenimádata elleni harc során bontakozott ki.

A román nép alkotó szellemét idézik *Ion Creangă*nak a parasztság sorából származó kiváló íróinak a sorozatban megjelent válogatott művei is. *Creangă* élete végéig megmaradt a nép, a moldvai parasztság, nehéz, küzdelmekkel és szépségekkel teli élete ábrázolójának. Önéletrajzában, el-

beszéléseiben, meséiben mély realizmussal, költői szépségű nyelven szólaltatta meg a román nép mindennapi életét. A korabeli reakciós kritika nem tudta agyonhallgatni Creangă műveit, azért a hamisítás másik eszközához: az író nevetségessé tételéhez folyamodott. Legendákat szőttek arról, hogy élete végéig »műveletlen«, »faragatlan«, »primitív paraszt« maradt, jelentősége csupán az, hogy hitelesen írt át népmeséket és néhány »örök emberi« gyermekcsínyt mondott el. E reakciós legendával sikerült háttérbe szorítani realizmusát, mély művészi tudatosságát.

Creangă műveit 1944 után újabb kiadásokban tették hozzáférhetővé és megkezdtek örökségének tudományos tanulmányozását. A »Haladó hagyományaink« sorozatban közreadott alkotásai előtt az anonyim tanulmányíró Creangă önéletrajza nyomán ismerteti az író gyermekkorát, nehézségekkel teli ifjúságát. Mint annyi sok tehetséges parasztfiatal, ő is a papi pályával próbálkozott. De itt nem volt sokáig maradása. Állásából a felettes egyházi hatóságokkal szembeni bátor magatartása miatt elbocsátották. Sőt még abban is megakadályozták, hogy mint tanító működhessenek.

Creangă aránylag későn, közel 40 éves korában kezdett el írni. Írói munkájához bátorítást Eminescutól kapott, akihez meleg barátság fűzte. Első irodalmi alkotásai a gyermekkorában hallott népmesék irodalmi feldolgozása. Meséivel nagy feltűnést keltett. A »Junimea« reakciós irodalmi kör tagjai »tréfás mesemondót láttak benne, aki néhány kellemes, mulatságos pillanatot szerezhet hallgatóinak« (i. m. 12 l.). Creangă meséi korántsem üres, csupán csak szórakoztató írások, hanem a román falu, a román paraszt életének mély realizmussal meglevenített ábrázolása. Meséiben a jó, az igaz mindig győzedelmeskedik a rossz, a hamis felett (*Fehér Szerectsen, A kecske és a három gida*). Mese-hősei nem valami elvont, az Operenciás-tengeren túli világban élnek, hanem a román faluban, és a bojárok, a zsíros parasztek és egyéb kizsákmányolók ellen harcolnak.

A mese-író Creangából nőtt ki később a népi életet immár közvetlenül bemutató elbeszélő. Elbeszéléseiben még világosabban nyilvánul meg az író állásfoglalása. *Ion Roată apó és a fejedelemségek egyesülése* című novelláját a néhány évtizeddel azelőtt lezajlott Moldva és Munténia fejedelemségek egyesülésének korába helyezi. Roată apó, az elbeszélés paraszthőse kimondja a nép véleményét: »eddig, mi, parasztek egyenként egy-egy kisebb vagy nagyobb követ cipeltünk a hátunkon; most pedig az urak azt kérik tőlünk, hocskorosoktól, hogy együtt-

tesen az egész sziklát vegyük a vállunkra.« Egy másik elbeszélésének hőse egy egyszerű, becsületes pap, aki szabadabb gondolkodása miatt a hatóságok állandó zaklatásának van kitéve. Duhu pópá nem torpan meg, éppen úgy, mint Creangă annakidején pap korában, ő is kemény szavakkal ostromozza a főpapok álszent magatartását.

Creangă egész élettapasztalatát szűrte le a már csak halála után megjelent »Gyermekkorom emléke« című önéletrajzában. Meséinek és elbeszéléseinek alakjai újra meglevendének visszaemlékezése lapjain. Bemutatja a román paraszt nyomorúságát, az államgépezet kegyetlenkedéseit, a népet szipolyozó papokat és a gyermeki értelmet eltompító iskolarendszert. E sok nyomorúság ellenére mégis ott lüktet frásában a paraszti élet szépsége, ott él édesanyja szeretettel megrajzolt alakja, gyermekkori pajtása és a mesemondó Bodrangá apó.

Creangă írói öröksége nem terjedelmes. Műveinek teljes összegyűjtése még a román irodalomtörténetírás előtt áll. Irodalmi munkásságának jelentősége azonban már az eddig ismert műveiből is világosan kitűnik.

Míg Creangából a reakciós román polgárföldesúri kritika csak egyszerű mesemondót igyekezett faragni, addig I. L. Caragiale azok közé az írók közé tartozott, akiknek alkotásait e kritika minden eszközzel agyonhallgatta, illetve meghamisította. Már életében arra törekedtek e kritikusok, hogy »magyarázataikkal« kiforgassák az író mondanivalóját. A polgárság és a földbirtokosok metsző élességgel megrajzolt alakjait a színpadon a kispolgárok és lumpenproletárok karikatúrájává hamisították. Nem különben járt el Caragiale-val a magyar polgári irodalomtörténet sem. Drámái közül csak a *Megtérés-t* mutatták be »Anca« címmel 1904-ben a Budapesti Népszínházban. Novellái, karcolatái csak elvétve jelentek meg a folyóiratok hasábjain, kötetbe összegyűjtve egy sem került kiadásra.

Csak népeink felszabadulása hozta meg a változást Caragiale örökének megítélésében. A megújult Román Tudományos Akadémia post mortem tagjává választotta. Színdarabjairól lehántották a torzításokat és az addig »gondosan« agyonhallgatott novelláit, karcolatait nagy példányszámú kiadásokban juttatták a dolgozó nép kezébe. Az író születésének 100. évfordulóját — 1952-ben — szövegkiadások, tanulmányok, színházi előadások egész sorával ünnepelte a román és vele együtt a magyar nép is. A magyar dolgozók is csak 1945. után ismerhették meg az igazi Caragiale-t. A budapesti színházak bemutatatták a *Viharos éjtszaka* és az *Elvesztett levél* c. vígjátékait; novelláit és karcolatait pedig két kiadásban adták közre.

Az 1952-es évforduló alkalmával a »Haladó hagyományaink« sorozatban megjelent háromkötetes Caragiale-kiadás az 1950-ben megjelent románnyelvű kiadás alapján készült. Ez az egyik legteljesebb magyarra fordított Caragiale. Az első kötet az író *Viharos éjtszaka*, *Az elveszett levél*, *Leonida naccsás'úr és A reakció c. vígjátékait*, a *Farsang c. bohózatát* és a *Megtörlás c. parasztdrámáját* tartalmazza. A második és a harmadik kötetben kaptak helyet válogatott novellái, karcolatai és bírálati. A háromkötetes szövegkiadást Silvian Iosifescu részletes tanulmányai vezeti be.

S. Iosifescu tanulmányában szembeállítja a korábbi reakciós torzításokkal. Caragiale műveinek marxista elemzésével és az író saját nyilatkozataival cáfolja a hamisításokat. Így már azonnal tanulmánya elején szétzúzza az író és a reakciós írókat tömörítő »Junimea« kör kapcsolatáról terjesztett hazugságokat. Az író korabeli alkotásaival bizonyítja, hogy Caragiale már akkor is, amikor még résztvett e reakciós írói kör munkájában »kigúnyolja a korabeli társadalom legfontosabb intézményeit« (i. m. 10. l.) és bírálatában nem kíméli a »Junimea« fő ideológusát Titu Liviu Maiorescu-t sem. Velejég hamis az a beállítás is, mely szerint Caragiale alakjai »egy időtől és társadalomtól független, politikus-típust« képviselnek. 1890-ben az író szakít a »Junimea«-val. Önálló éleclapjában, a *Moftul Român* címűben, a többi éleclaptól eltérően »egyformán kigúnyolja a tőkés-földesúri pártokat és magát a rendszert is, amelyet azok képviselnek« (i. m. 14. l.). Szatíra-írói elveit Caragiale így fogalmazta meg: »... a legmélyebb keserőséggel írjuk a legmulatságosabb dolgokat, szívünk tüzét öntjük beléjük s nem az édeskés tréfálkozás rózsavizét...« A *Moftul Român* hasábjain jelentek meg a román uralkodósztályok sovinizmusát leleplező karcolatai és a »*Május 1*« című cikke, amelyben a munkásosztály harcának megértéséről tesz bizonyosságot. A 90-es években közkerült a munkásmozgalomhoz — a Munkások Klubjában több előadást tartott, de szorosabb kapcsolatai nem voltak a mozgalommal.

A reakciós irodalmi klikkek acsarkodásai arra kényszerítették Caragiale-t, hogy elhagyja hazáját. Berlinbe emigrált. Életének itt eltöltött utolsó nyolc évében egy percre sem fejtette el szülőföldjét. A szabadabb légkörben éles szavakkal ostromolta a monarchia korhadt intézményét és az *1907 tavaszától őszéig* című cikkében egyértelműen állást foglalt az 1907-es parasztlázadás mellett. Ez méltó folytatása korábbi írásainak, amelyekben feltárta a parasztság szörnyű helyzetét.

S. Iosifescu tanulmánya további lapjain részletesen elemzi Caragiale életművét. Bemutatja, hogy ezek a művek milyen izzó szenvedéllyel leplezik le a tőkés földesúri szövetiséget és a »tisztá alkotmányos« rendszert. (*Viharos éjtszaka*, *Elveszett levél*). Leonida alakjában (*Leonida naccsás'úr és a reakció*) Caragiale a szatíra maró fegyverével leplezi le a köztársaságról szőtt kispolgári ábrándokat. S. Iosifescu elemzései porrázúzzák az íróra szórt reakciós rágalmkat, és a valóságnak megfelelő képet adnak Caragiale-ról.

Caragiale műveinek három kötetnyi váltogatása plasztikusan mutatja be az író életművének sokoldalúságát. Átfogó képet ad a nagy szatirikus író szemléletének óriási távlatairól, mély művészi megfigyelőképességéről, a részletek olyan ábrázolásáról, amely tipikus helyzetek és jellemek bemutatásához vezet. A bevezetőben S. Iosifescu nem érinti Caragiale írói fejlődésében a klasszikus orosz irodalom hatását. Ion Vitner Caragiale tanulmányában (I. L. Caragiale születésének 100. évfordulója. *Lupta de Clasă*, 1952. 1. sz. 67—88. l. — magyarul I. Irodalomtudományi Értesítő, 1952. 2. sz.) utal arra, hogy a nagy szatíra-író cikkeiben és leveleiben többször megemlíti Gogol, L. Tolsztoj, Turgenev, Csehov és Gorkij nevét. Vitner megállapítja, hogy »az *Elveszett levél* szerzője a népünk jobb életére irányuló eszmék megvalósításáért folytatott harcot szolgáltatta és ennek a harcnak az összefüggése révén rokon vonásokat állapíthatunk meg Caragiale műve és Szaltikov-Scsedrin, Gogol és Csehov műve között.«

»A nevetésben van valami forradalmi. — írta Gercen — A nevetés az egyik legerősebb fegyver az ellen, ami elavult, de még — isten tudja miképpen — tartja magát; a súlyos rom ellen, ami akadályozza az új élet fejlődését és megfélemlíti a gyengéket.« Ez a »gyilkos nevetés« hatja át Caragiale vígjátékait és karcolatait, a nevetés fegyverével harcol az elavult ellen. Az ilyen szatirikus ábrázolásról írta Scsedrin, hogy ez »nem a valóság felnagyítása vagy eltorzítása lesz, csupán leleplezés annak a másik valóságnak amely szeret elrejtőzni a mindennapi tény mögé és csak igen állhatatos megfigyelés számára hozzáférhető.« (Kiemelve tőlem. R. I.)

Éppen ezért ki kell emelni, hogy a szatirikus típusalkotás és ábrázolás elvének gogoli és scsedrini módszere jellemző Caragiale művészetére is. Kora feudális maradványokkal terhelt polgári társadalmában sikerült megragadnia a leglényegesebb vonásokat. Maró kritikája egyaránt sújtja a kormány oszlopait, a konzervatívokat és a velük »látszatellenzékként« szembenálló liberálisokat. Az *Elveszett levél*-ben, ebben a válasz-

tási visszaéléseket leleplező vígjátékban a bonyodalom nem is a választások *lezajlása*, hanem a jelöltek *kiválasztása* köré csoportosul. A kormánypárti Farfurdí kortesbeszéde éppen úgy hemzseg a levegőbe puffogatott frázisoktól, mint a liberális Cařavencu szónoklata. Caragiale e vígjátékával világosan megmutatja, hogy nem *elvek* összeütközéséről van szó, hanem csupán csak arról, hogy személy szerint ki fogja képviselőként élvezni e tisztséggel járó előnyöket. Mikor még a Cařavencu-nál is ügyesebben csalo Dandanachét választják meg, Cařavencu a frissen megválasztott képviselőt üdvözlő tömeg élére áll, mert »elvégre nem ez volt az utolsó képviselő-választás«. A liberálisoknak kormánypártivá vedlését mutatja be az ifjú Coriolan Drăgănescu alakjában, aki mint egyetemi hallgató az ifjúság vezérszónokaként harcolt a kormány ellen, de amikor befejezte tanulmányait, rendőrprefektus lesz és erélyesen megszabályozza a »túl heves« fiatalokat. (*Tempora...*)

A román polgári fejlődés alapvető ellentmondásain túl Caragiale felismerte, hogy a dolgozó nép elnyomására szövetkezett uralkodóosztályok a nacionalizmus és sovinizmus hangoztatásával akarják elterelni a kizsákmányolt osztályok figyelmét saját nyomorúságos helyzetükről. Vígjátékaiban és karcolatai egész sorában bemutatja, hogy ez a nacionalizmus mint párosul a nyugat előtti hajbókolással, a kozmopolitizmussal (*A Román »Honji«, Honfiné öngyásága, A hazafias tudós, Fajtszta románok*).

Caragiale hosszú évek során mint újságíró dolgozott. Így alkalmat nyílott, hogy jól megismerje a konzervatív és burzsoá újságírás rothadságát. Műveiben állandóan gúnyolja, ostromozza az újságok hamis frázispuffogatásait, patetikus semmitmondásait (*Téma és változatai*). Már a *Zürzavaros éjszaká*-ban megteremti a fellengzős stílusú újságíró alakját. Ebből nőtt ki később a burzsoá újságírás szülőtte: Caracurdi úr, aki minden »belső kormánytitokról« előbb tud, mint bárki más. Mikor Caracurdi hírforrása napfényre kerül, ti. kiderül, hogy nagyszerű, »bizalmas« híreit egy pohár bor mellett fundálja ki, szerkesztője nem csapja el, sőt további tevékenységre serkenti, mert szenzációi biztosítják a lap kelendőségét. (Tudósítás).

Caragiale kora életének sokrétű típusait alkotta meg. Mint ahogy Manilov, Hvosztakov, Golovjov Juduska neve az orosz irodalomban a nemzeti tétlenség és züllés kifejezői lettek és e neveket közszóként is használják, úgy Caragiale alakjai: A Farfurdí, Dandanachek, Cařavencu, a román feudál-kapitalista rendszer rothadságának képviselőivé váltak. A caragialei jellemzés igen

lényeges eszköze írásainak változatos, a lényegyet mindig leghathatósabbban kifejező karcolat-formái. *A román árendás* című rövid, alig 90 sornyi karcolatában nagyszerűen mutatja be a kisemmizett parasztot, akit a bérlő agyba-főbe vert, de panaszára sehő sem kap orvoslást, mert a gazdag bérlővel a közigazgatásban senki sem mer újjat húzni. A karcolat így nemcsak a parasztság helyzetét mutatja be, hanem a panaszával hiába kilincselő paraszt alakján keresztül feltárja a közigazgatás korrupsztágát is. Más helyen csupán párbeszédekkel, vagy táviratok egymásutánjával jellemez.

Szatiráinak igen lényeges eleme az, hogy alakjai beszédmódorával fejezi ki az egyes típusok gondolkodását és jellemét. Éppen ezért Caragiale nyelvének ereje még a fordításon is áttör. A kötet fordítóinak sikerült érzékeltetniök az író alakjainak nyelvi eszközökkel való jellemzését.

* * *

A »Haladó hagyományaink« eddigi kötetiben a magyar irodalom örökségéből, Vörösmarty válogatott versei, Ady forradalmi novellái, a fiatalon meghalt erdélyi Korvin Sándor versei és egy népköltészeti alkotásokat tartalmazó gyűjtemény jelent meg.

A Vörösmarty-kötet anyagát Gaál Gábor válogatta és látta el magyarázó jegyzetekkel. Ugyanő írt a válogatás elé részletes, három iv terjedelmű bevezető tanulmányt is. Gaál Gábor tanulmányában az elmúlt korok feudális-burzsoá irodalomtörténetírásának bírálatából indul ki. Rámutat, hogy ez a szemlélet »Vörösmarty korlátaiból csinált eszményeket, nem pedig az erényeiből«... (i. m. 15. l.) Az írói arckép vázolásakor összegezi a magyar társadalom alakulását a Martinovics-mozgalom vérbefojtásától a negyvennyolcas forradalomig, majd röviden végigvezeti az olvasót Vörösmarty írói pályáján. Az írói fejlődés megrajzolásánál röviden utal az írónak a megyei élettel való találkozására, ennek hatására kialakuló szemléletére. Kitér a 20-as évek végén és a 30-as évek elején bekövetkezett világnézeti megtorpanására is. Ennek okát az ellenforradalmi Habsburg-rendszer ellentámadásában és a reformmozgalom megtorpanásában látja. Vörösmarty pályájának további elemzésében bemutatja, hogy a reformmozgalomból elinduló író hogyan jut el a negyvennyolcas forradalomig. Hangsúlyozza, hogy Vörösmarty végig hű maradt a szabadságharchoz. Ezt nemcsak az abban az időben írt művei hanem a forradalom vérbefojtása utáni alkotásai is bizonyítják. Gaál Gábor Külön fejezetben elemzi Vörösmarty viszonyát a

parasztságához, a jobbágyfelszabadításhoz. Részletesen kitér nyelvi sajátosságaira. A bevezetőnek ez a fejezete különösen sokatmondó a hazai Vörösmarty-kutatásunk számára is. Alakulásában vizsgálja az író nyelvi eszközeit és a fejlődést abban látja, hogy Vörösmarty »ifjúkori, romantikus nyelvezete reálisabbá válik és számos költői darabjában megközelíti az őssznépi nyelv egyszerűségét.« (I. m. 38 p.) Gaál Gábor hangsúlyozza, hogy ez csak *tendencia*, mert Vörösmarty nyelve nem egyszerű, hanem »jó értelemben vett, de magas értelmiségi nyelv a reformkorszakból... Betetőzése a legjobb nemesi kezdeményezéseknek... Petőfi előtt a magyar nyelv művészi kifejező lehetőségeinek a legszébb diadala.« (I. m. 39 l.) Vörösmarty nyelv-művészetének egyik eleme a magyar nyelv és ezen belül a költői nyelvvel való tudatos foglalkozás. Nyelvünket számtalan, ma is eleven szóval gazdagította. Költői nyelve gazdag, meglepő képekkel teli. Vörösmarty pályája elején azt vallotta, hogy »nem a száraz, üres vázolat, hanem annak öltöztetése, a szerencsés dolgozás ad maradandó érdemet« a költészetnek. Gaál Gábor »A magyar költő« című vers elemzésén keresztül bemutatja, hogy az »öltöztetés«, amikor védekezés a cenzúra önkénye ellen, ugyanakkor azonban »az öncélú öltöztetés homályba mormolja szét a gondolati mondanivalót«, nem is említve, hogy a mondanivalót elszakítja a valóságtól. Gaál Gábor megvilágítja Vörösmarty »öltöztető módszerének« az író egyéniségéből, az adott társadalmi, politikai körülményekből származó jellegzetességeit és vitába száll Babits és Szerb Antal véleményével, akik ezt csak Vörösmarty romantikájának tulajdonították és lélektani magyarázatokat szöttek megoldására. Gaál Gábor bemutatja, hogy Vörösmarty művészi és politikai fejlődése során Vajda Péter egyik verséről írott bírálatában (1840) maga ítélte el az »öltöztetés« módszereit. Az »öltöztetés« felhagyása további lépés Vörösmarty realizmusának fejlődésében.

Gaál Gábor tanulmánya az egyes műveket az író világszemléletével és az adott társadalmi viszonyokkal vizsgálja meg. Bár bevezetésében többször utal a tőkés-földesúri kritika torzításaira, bizonyos kérdésekben azonban mégsem tudott teljesen megszabadulni a burzsoá kritika hatásától. Ez leginkább Vörösmarty és a parasztság kérdésének elemzésénél nyilvánul meg. Gaál Gábor joggal állapítja meg, hogy Vörösmarty írói tevékenysége elején »vagy aggodalommal teli a »föld népe« lázadásával szemben (*Zalán futása*), vagy kilátástalannak minősíti a szociális kérdés megoldását. (*A rom*)« (i. m. 24. l.) De ebben a kérdésben Gaál Gábor nem látja meg Vörösmarty további

fejlődését. Néhány lappal később az idézett gondolatot tovább folytatva a következőket írja: »Sehol eposzaiban a népnek nincs szerepe, drámáiban viszont, ahol sűrűn szerepelt népi alakokat, ezek mindenütt elégedettek társadalmi sorsukkal, mint ahogy népi tárgyú versei, valamint elbeszélései sem adnak hangot a nép akár régi, akár korabeli társadalmi elégedetlenségének« (i. m. 34 l.) Ezzel a kategorikus megállapítással magyarázza a galíciai parasztfelkelés hírére keletkezett »Az emberek« című költeményét, sőt még a forradalmi sodrású »*Országgház*«-ban sem tudja meglátni a nép jogainak követelését. Annyit elismer, hogy a vers »nagy igazságokat« mond ki, de hiányolja a programot. Pedig a versnek van programja: éppen az, amit Vörösmarty ostromozva hiányol.

Hazai marxista irodalomkutatásunk rámutatott arra, hogy Vörösmarty a parasztforradalomtól való kezdeti rettegéstől fok-ról-fokra eljutott a parasztság szörnyű helyzetének felismeréséig. Ennek bizonyítékai éppen Gaál Gábor által ebből a szempontból negatívan értékelt népi tárgyú regéiben (*A holdvilágos éj*, *A kecskebőr*), drámáiban (*Kincskeresők*, *Árpád ébredése*) és több, a harmincas évek közepétől keletkezett verseiben (*Honszeretet*, *Himnusz*, stb.) találhatjuk meg. Az emberek pesszimista, kilátástalan hangulatát irodalomtörténet-írásunk nem a korai népi megmozdulásoktól való rettegés egyenes folytatásának, hanem csak átmeneti megrendülésnek tekinti.

Ugyancsak Vörösmarty és a parasztság kérdésének egyoldalú szemléletéből következik Gaál Gábornak a Vörösmarty népiességéről vallott túlzó nézete is. Helyesen állapítja meg a népköltészetnek írói kibontakozására gyakorolt termékeny hatását és igaza van abban, hogy Vörösmarty népiessége legmagasabb elődje Petőfi népiességének. A népiességet azonban csak a nép irodalmi ábrázolására korlátozza. Nem veszi figyelembe, hogy az irodalmi népiesség a költői gondolat, stílus, általánosabb, közérthetőbb kifejezést is jelent. És ez a vonás Vörösmarty népiességére is jellemző. Ennek figyelmen kívül hagyásával nem veszi észre Vörösmarty népiességének lényegét, azt hangsúlyozza, ami elválasztja Vörösmarty népiességét Petőfítől. Így jut annak megállapításához, hogy Vörösmarty »népies verseiben a nép társadalmi kérdéseit nem érzékelteti, népi figurái szigorúan magánemberek. Valamennyit a magánélet kérdésében ábrázolja, akik a fennálló társadalommal nem kerülnek összeközösbe« (i. m. 36 l.).

Gaál Gábor tanulmányában igen érdekes, de ugyanakkor vitatható Vörösmarty roman-

tikájának magyarázata és megoldása is. Ezt Gorkijnak a romantikáról kifejtett gondolataival magyarázza. Gorkij »Hogyan tanul-tam írni« című tanulmányában a romantika-ban két élesen elkülönülő irányt különböztet meg: »Egyik a passzív romanticizmus: ez vagy ki akarja békíteni az embert a valósággal, megszipítva azt, vagy pedig el akarja vonni az embert valahova a valóságtól. Elvonja a saját benső világában való terméketlen elmélyülésre az élet végzetes rejtélyei-ről, szerelemről, halálról való gondolatok-hoz — olyan rejtélyekhez, amelyeket spekulatív, szemlélődéssel nem lehet megoldani, csak tudományos úton. Az aktív romanticiz-mus viszont erősíteni igyekszik az ember életakarátát, lázadást szít benne a valóság, s annak mindentéle nyűge ellen«. (Gorkij: Irodalmi tanulmányok, Bp. 1950. Szikra, 180. l.) Gorkij alapvető megállapításainak Vörösmarty fejlődésére való alkalmazása az első pillanatra igen kézenfekvő. Az 1830-as évek körül találhatunk Vörösmartynál is »az élet végzetes rejtélyeit« boncoló alkotásokat. (*Csongor és Tünde*, *A rom*, stb.). Ezt a korszakot nevezi Gaál Gábor Gorkij nyomán *passzív romantika* korának, míg a 30-as évek közepével kezdődő újabb fordulatot, a forradalom szükségyszerűségének egyre világosabb felismerését, a feudalizmus élesedő bírálatát tekinti *aktív romanticizmusnak*.

Horváth Márton éppen Vörösmartyról mondott emlékbeszédében felhívta figyelmünket, hogy mint minden romantikus irány, a magyar romantika is a nemzet sajátos problémáiból fakad. Tehát nem lehet mechanikusan alkalmazni más irodalmak romantikájáról az illető irodalom szempont-jából helyesen kifejtett gondolatokat. A magyar nemzet a múlt század első felében — éppúgy mint a megelőző századok folyamán — a Habsburg abszolutizmus elnyomásával állt szemben. »Ennek megfelelően — írja Horváth Márton — nálunk a romantikában és elsősorban Vörösmarty költészetében teljes erővel érvényesül a haladó, nemzeti, hazafias elem«. (Társadalmi Szemle, 1950. 12. sz. 492. l.) Már ez jellemzi Vörösmarty költészetének korai korszakát, ezt a hangot találjuk meg még az 1929—30-as években is és a későbbiekben szintén ez a haladó hang tölti el teljesen írói munkásságát.

Vörösmarty költészete romantikus vonásainak Gaál Gábor adta értékelése és magyarázata azért problematikus, mert nem keresi a magyarázatát, hanem csak bizonyos hasonló jeleket találva jut el ahhoz a gondolathoz, hogy Gorkijnak a romantika két *tendenciájáról* kifejtett *elvi* megállapításait Vörösmartyra alkalmazza. A gorkiji gondolat merev alkalmazásának eredménye, hogy Gaál Gábor nem tud mit kezdeni Vörösmarty

korai költészetével. (Ti. okvetlenül arra a megállapításra kellene jutnia, hogy Vörösmarty írói fejlődésében a korai *aktív romantikát passzív romantika*, majd újból *aktív romantika* váltaná fel. Ez azonban nem helyes.) A tanulmány egészéhez képest igen röviden érinti a korai korszakot, kevésbé emeli ki a nemzeti öntudatra való ébresztés jelentőségét. Bár nem mondja ki, de a bevezető társadalmi rajzból következik, hogy a nemzeti múlt felidézésében főleg csak a köznemesség nacionalizmusát látja. Nem fejt ki részletesen, hogy az osztrák abszolutizmus elnyomásával szemben a nemzeti múlt felé fordulás főleg a nemzeti érzés és a nemzeti függetlenség gondolatát állítja előtérbe.

Gaál Gábor tanulmánya már azért is érdekes, mert sokszor más úton próbálja megoldani a Vörösmarty-problémákat, mint a mi irodalomtörténetírásunk. Éppen ezért szükséges, hogy e tanulmánnyal még bővebben foglalkozzék hazai szaktudományunk. A tanulmányt követő válogatás világos képet nyújt Vörösmarty írói fejlődésének legjelentősebb állomásairól. Helyes lett volna azonban szemelvényeket közölni Vörösmarty epikus alkotásaiból is, mert ezek szervesen hozzátartoznak a költőről kialakított képünkhöz.

Vörösmarty válogatott verseinek kötete mellett üttörő jelentőségű Ady kiadatlan novelláinak Szentimrei Jenő előszavával és válogatásában megjelent kiadás. Ady művei, versei, újságcikkei a felszabadulás után több kiadásban is megjelentek, novelláiról azonban — a Fórum 1948 júniusi számában közölt öt kiadatlan novellán kívül — mintha megfeledkezett volna irodalomtörténetírásunk és könyvkiadásunk.

Földessy Gyula az 1939-ben kiadott »Ady Endre Összegyűjtött novellái« című szövegkiadásának utószavában addigi kutatómunkája alapján számot adott Ady hatalmas novella-hagyatékáról. A mintegy 305 Ady-novella közül a költő életében kiadott öt gyűjteményben csak mindössze 59 jelent meg. Az idézett kiadásban Földessy Gyula még 162 novellát adott ki, a többi 84 közrebocsátásától politikai okok miatt el kellett tekintenie: ezekben olyan élesen és kíméletlenül vádolta Ady kora társadalmát, hogy ezeknek kiadása lehetetlen volt a Horthy-rendszerben.

A »Haladó hagyományaink« sorozatban Szentimrei Jenő ebből az »eltagadott örök-részből« válogatta ki a közölt 25 novellát. A kötet elé írt előszavában Révai József alapvető Ady-tanulmányából kiindulva részletesen elemzi Ady állásfoglalását és harcát az 1900-as évek első évtizedének társadalmi és politikai harcaiban. Szentimrei Jenő

előszavával nem szándékozott teljes képet adni Ady egész írói fejlődéséről, csak a novellák keletkezési körülményeit akarta megvilágítani és az író életművében elfoglalt helyükre akart utalni. Igen helyesen hangsúlyozza, hogy »a politikus-publicista Ady akárcsak a költő Ady, együtt vannak jelen Adyban, a novellistában is«. (i. m. 17. 1.) Erre maga Ady is utal egyik novelláskötete előszavában: azokat a témákat, amelyek szétfeszítették a »líra fegyházát«, novellában írta meg. E gondolat jegyében Szentimrei a közölt novellák tárgyköréből adódóan öt kérdést érint előszavában. Ír Ady klérus elleni harcáról, az uralkodóosztályoknak és az őket kiszolgáló rétegek rothadságának leplezéséről, a polgári erkölcsről kialakított véleményéről és végül a nacionalizmus elleni küzdelméről. Az egyes témakörök bemutatásakor Ady publicisztikai írásaiban kifejtett gondolataiból indul ki, majd elemzi a kérdéshez csatlakozó novellákat. Az előszó végén összegezi az Ady-novellák sajátosságait, megállapítja, hogy »megformálásában, szerkezeti felépítésében... nem a klasszikus novellaformát követi... legtöbbje novella-szerű riport, vagy riportszerű novella, máskor vezércikkyszerű novella«. (i. m. 45—46. 1.) Kiemeli, hogy Ady novelláiban nemcsak az élet egy-egy epizódját szólaltatja meg, hanem egész életfolyamatokat sűrít 80—100, sorba. Egy-egy ilyen novellája olyan nagy téma, melyből többkötetes regényt lehetne írni. (*A püpos, A Lázárgyarmat, Türi Sándor.*)

Szentimrei Jenő előszava üttörő jelentőségű a novellista Adyról írott tanulmányok sorában. Joggal hangsúlyozza, hogy »mi a teljes Adyt akarjuk megismerni, és mindazt, ami belőle haladó érték, birtokba venni«. (i. m. 8. 1.) Éppen ezért sajnálatos, hogy a novellairó Adyt bemutató tanulmányában csak az általa közölt 25 novellára, a novellahagyatékának alig egy tizedére támaszkodik. Ez azért kár, mert egyrészt az elemzésből kirekesztett novellák között számos olyan van, amely alátámasztotta volna Szentimrei elemzését, másrészt a novellákban éppen úgy, mint Ady versei és publicisztikai írásainak egy részében az író mondanivalóját a szimbolumok mezébe öltözteti. A szimbolista novellák mellőzése azért helytelen, mert az olvasók így egyoldalú képet kapnak a novellairó Adyról.

Maga a szövegkiadás és az előszó tanulmányos figyelmeztető hazai irodalomtörténet-írásunk számára: addig is, míg a teljes Ady-életművet magába foglaló kritikai kiadás megjelenik, okvetlenül pótolni kell az eddigi mulasztást és ki kell adni Ady válogatott novelláit.

A »Haladó hagyományaink« sorozatban a múlt nagy irodalmi értékei mellett helyet

kapott a közelmúlt egyik elhallgatott értéke is. Szász János válogatásában és előszavával megjelent Korvin Sándor: Éber lélekkel című verskötete. Korvin Sándor nem volt proletárváltó, de költészete a proletariátus harcát segítette. A munkásosztály 1933-as nagy megmozdulása értele a költővé, első verseivel 1934-ben jelentkezett. Érezte, hogy neki, a munkanélküli értelmiséginek a munkásosztály mellett a helye:

»Oh fivéreim, ti küzdő férfiak! Növéréim, kínlódó asszonyok! Vegyétek át: vigyétek, daloljátok... E korban csak tiéretetek vagyok, — hogy értetek szálljanak fel szivemből e lüktető, nehéz munkásdalok... (Géptájon). Korvin legelső verseiben a külváros képét idézi (*Részegek a periferián, Géptájakon*). Bár nem jut el József Attila »A város peremén« című versének mélységéig, de a periferiáról rajzolt képe kiáltóan vádolja az uralkodóosztályokat. Szász János hangsúlyozza, hogy »a magyar és a román irodalomban (a magyar moszkvai emigráns irodalomban nem számítva) csak József Attila, Salamon Ernő, A. Toma tudtak még akkoriban ily költői remekléssel szólni a munkásosztályról, harcáról, és eljövendő győzelméről...« (i. m. 9. p.)

Az 1934-es és az azt követő években Korvin Sándor versei újra meg újra vádolják a kizsákmányoló osztályt, amely az embert gépnek tekinti. A *Gépvilág* című versében az emberi viszonyokat eldologiasító kapitalizmus jellemzésére még a természetet is »mechanizálja«. Ilyen képeket fest: »Mint karbid-lámpa ég a hold«; »a...szél, mint órjás körfűrész sivit«; »Az éj vetítő-gépezet gyanánt pergeti képeit« E vígasztalan, csupa gépvilág bemutatása után biztatóan szól a munkásosztályhoz: »De élted sötétjében forr a kép, mely holnap kilobog, s e gépvilágra fénylő kor acélos rendje felragyog!« A jövő »acélos rendjéért« küzd műfordításaiban és publicisztikai írásaiban is. Magyarra fordítja a Szovjetuniót járt Aragon »Magnetogorszk« című hatalmas versét, amelyben Aragon megénekli az épülő szocializmus országának hatalmas építkezését és az új világot, ahol a »gép szolgája hatalomra vált«.

A fasizmus előretörése megtorpantja Korvin Sándor kibontakozó költészete. Míg Salamon Ernő és A. Toma költészete egyre élesebbé vált, addig Korvin elhallgatott. Nem vett részt a munkásmozgalomban, nem látta a kivezető utat. Mikor a fasizmus szörnyűségeit közvetlen közlelről látta, akkor döbbsent rá jóvátehetetlen tévedésére. A *gyáva* című versében nagy önmarcangolással tört pálcát azok felett, akik nem vettek részt a fasizmus elleni harcban: »Nem fojtja öl és nem temeti sir: a magamegvetésére nincsen

ír, nem erre nincsen balszam Gileádba...» A munkaszolgálatban szerzett halálos betegség ágyba döntötte és hamarosan, alig harminckettő éves korában véget vetett életének.

Szász János bevezető tanulmánya világos képet ad Korvin Sándor költői fejlődéséről, költészete értékeiről és gyengeségeiről. Ellenben nem fejt ki, csupán csak érinti József Attila költészetének hatását. Pedig Korvin egy-egy költeményének alaphangja (*Részek a periferián, Géptájakon*), egyes képei erre utalnak.

A bevezető a költő fejlődésének megrajzolása mellett bár vázolja Korvinnak a Korunk hasábjain folytatott publicisztikai kultúrharcát, részletesebb ismertetésére azonban még sem tér ki, sőt a költő életműve legjavát tartalmazó válogatásba egyetlen egy prózai írást sem iktatta be. Pedig ezek is szervesen hozzátartoznak Korvin életművéhez.

Korvin Sándor a Korunk hasábjain a rendelkezésére álló eszközökkel ismertette a Szovjetunió eredményeit. Néhány soros bevezető írt Ilja Erenburg egyik regényrészlete elé. *Aragón küzdelme a realizmussal* címen (Korunk, 1935. 974—977. l.) tanulmányt írt Aragón bontakozó szocialista költészetéről, részletesen beszámolt arról a hatásról, amely a nagy francia költőt a Szovjetunióban érte. *A szellem és a tervgazdaság rögeszméi* című vita-cikkében (Korunk, 1936. 557—560. l.) a szocialista társadalomban élő írók »alkotási kényszeréről« szülő burzsoá fecsegéseket cáfolja. Ugyanakkor harcol a burzsoá dekadencia ellen is. *A humanizmus kérdéséhez* című cikkében (Korunk, 1934. 846—848. l.) vitába száll Stefan Zweig Erasmus-könyvében kifejtett pszichológizáló nézeteivel és az új, az igazi, a szocialista humanizmus nevében harca szólít a fasizmus ellen. Vagy »Az öngyilkos« című, az öngyilkosságot mint pszichológiai folyamatot tárgyaló tanulmánykötet bírálatában írja: »Nincs e könyvben egyetlen tanulmány, mely az öngyilkosság társadalmi okaival... foglalkozna. Pedig mennyi az egyenesen társadalmi tenyésztű öngyilkosság! Ki nem hallott az örvöngésig elkeseredett családirtó munkanélkülről, vízbeugró, állástalan hivatalnokokról, lúgkőoldatot ivó szegyenbeesett cselédlányokról...« (Korunk, 1935. 211—212. l.)

A fasizmus áldozatává vált Korvin Sándornak méltó emléket állít e válogatás és nagy várakozással várjuk műveinek újabb, teljesebb kiadását.

»A dolgozó nép igazi története ismeretlen marad a népköltészet ismerete nélkül« — írja Gorkij. Ennek a megállapításnak a fényben állította össze Fodor János a »Felszálott a páva...« című népköltészeti gyűjteményt, amely öt évszázad népköltészetének

termését adja az olvasó kezébe. Fodor János a szovjet folklorisztika tanításait magáévá téve a gyűjteménybe nemcsak a parasztfolklor, hanem az újabb keletű munkásfolklor is bevette. A kötet anyagát nagyrészt a Magyar Népköltési Gyűjtemény kötetéből, Kálmány Lajos, Bartók Béla és Kodály Zoltán gyűjtéseiből merítette. De vannak a kötetben olyan alkotások is, amelyek a Folklor Intézet Kolozsvári Gyűjtőközpontja, valamint a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem folklorista munkacsoportjának friss gyűjtéséből származnak.

A köztölt anyagot — a költemények témája szerint — négy csoportra osztja: 1. Jobbágyvilág; 2. Kifelé a jobbágyvilágból; 3. A tőkés-földesúri rendszer kora; 4. Utban a szocializmus felé. A szövegközlést megelőző bevezetőben Fodor János a népköltészeti gyűjtemény összeállítása módszertani kérdésének ismertetése után röviden utal arra, hogy az egymás mellett élő román és magyar nép költészetében számos hasonlóság van. Hol témában, hol szövegben is szinte azonosak ezek a dalok. Ennek magyarázatát egyrészt a két nép társadalmi rendszerének hasonlóságában, másrészt a két nép szoros együttélésében látja, amiből önként adódott, hogy egymás dalait saját anyanyelvükre lefordították. A bevezetés további lapjain röviden összefoglalja a magyar nép ötszázéves történetét, hogy ezzel megvilágítsa a köztölt népköltészeti anyag politikai-társadalmi mondanivalóját. A bevezető nem érinti az irodalom és a népköltészet termékeny kölcsönhatását, nem érinti egyrészt a népköltészetnek íróinkra gyakorolt hatását, aminek pedig irodalmi népiességünk kialakulása szempontjából igen nagy a jelentősége. De másrészt nem szól nagy íróinknak népdallá vált alkotásairól sem.

A válogatás anyagát illetően Fodor János megjegyzi, hogy népünk nagy forradalmi megmozdulásait (Dórsa-féle parasztháború, kuruc-kor, 1848, 1919.) tükröző dalok igen kis számmal szerepelnek a gyűjteményben, mert az összeállítás alapját képező régi gyűjtések ezekre kevés figyelmet fordítottak. A kötet megjelenése óta (1951) hazai néprajzkutatásunk nagyrészt pótolta ezt a hiányt, így a kötet újabb kiadásakor az összeállító már ebből az anyagból is meríthet. Az eredeti gyűjtésből származó munkásfolklor és parasztfolklor közzétételük hiányolhatjuk, hogy Fodor János jegyzetben nem közli az egyes alkotásokra vonatkozó adatokat — megelőzzük csupán a lelőhely közlésével. Bővebb adatközléssel még értékesebbé tette volna az így is nagyjelentőségű kezdeményezést.

A Román Népköltársaság alkotmányára kimondja »A Román Népköltársaság nemzeti kisebbségei teljesen egyenjogúak a román néppel«. A népi demokratikus államhatalom által biztosított politikai-kulturális egyenlőség felvirágoztatta a nagy haladó múlttal rendelkező erdélyi irodalomtörténetírást. Ennek bizonyítéka az Utunk, az Iro-

dalmi Almanach és a romániai magyar nyelvű sajtó hasábjain megjelent magas színvonalú irodalomtörténeti tanulmányok és kritikák. Ezt bizonyítják az ismertetett, sok szempontból úttörő kezdeményezést jelentő »Haladó hagyományaink«-sorozat eddig megjelent kötetei is.

Rejtő István

TURGENYEV: EGY VADÁSZ FELJEGYZÉSEI

Fordította: Áprily Lajos Új Magyar Könyvkiadó, Budapest 1953.

Az Orosz Remekírók sorozatának izlées köteteként jelent meg Áprily Lajos fordításában I. SZ. Turgenyev első jelentős alkotása, az *Egy vadász feljegyzései*. A magyar olvasók előtt eddig sem volt ismeretlen ez a mű, hiszen, már 1885-ben olvashatták Csopei László fordításában (*A vadász iratai*), s azután is több részletét tették közzé új fordításokban. Az egész mű 1950-ben jelent meg újra Révai kiadásában, Áprily Lajos fordításában, *Egy vadász feljegyzései* címen. A mostani kiadás ennek a szövegét közli a fordító néhány módosításával.

Az Új Magyar Könyvkiadó fontos feladatot teljesített, mikor hatalmas példányszámban (12 000) tette ismét hozzáférhetővé Turgenyev remekművét.

Újra el kell olvasnunk, hogy lássuk, mennyire fogyatékos volt az a kép, amelyet polgári esztétikusaink terjesztettek Turgenyevről. Reviczky Gyula két versében még bátran vallotta, hogy Turgenyev a gyilkosok Oroszországában »csalárdok közt az igazsághoz áll« (*A Volkov-temető*), s »A jobbágyok hideg napu hazája Benned vigasztaló fiát is áldja.« (*Turgenyev*), de Babits Mihály már nem a harcos író, hanem a »tisztá művészt« csodálja benne. Szerinte a *Vadász iratai* sem iránymű, hanem »pasztellképek« gyűjteménye: halovány, méla tájrajzok s époly finom és méla tájrajzai a lélek tájainak.« (Babits Mihály: Az európai irodalom története XIX. és XX. század.) Szerb Antal szerint Turgenyev a »bűnbánó nemes«, »előkélő, halk, tartózkodó, mindvégig úgy viselkedik, mint egy nagyúri műkedvelő. (Szerb Antal: A világirodalom története III. k.) Voinovich Géza a »sláv szomorúságot« s az »életközönyt« emeli ki Turgenyev egyéniségéből. (Voinovich Géza: Regényírók.)

Valóban, amit Turgenyev maga körül látott; csak szomorúságot ébreszthetett

benne. 1818-ban született Orjol városában Apja elszegényedett nemes, nyugalomba vonult tábornok; de anyja óriási birtok tulajdonosa volt. Kísgermekkorát a negyvenszobás családi kúriában töltötte Szpasszkójában, ahol tanúja lehetett, hogyan keseríti meg anyja féktelen zsarnokságával családjának és jobbágyainak életét. A szívtelen nemesasszony két szolgáját száműzette csak azért, mert azok nem hajoltak meg tisztelettel előtte. Egy napon pedig valamilyen kertészét megfenyítette, mert valaki égyik virággyáról letépett egy szál tulipánt.

Turgenyev otthona kicsinyített képe volt a cári Oroszországnak, a népek börtönének. A jobbágytartó urak mindenütt kegyetlenül kizsákmányolták a parasztokat. Adhatták — vehették őket, mint akármilyen más portékát, ítelkezhettek felettük, verték, kínozták őket. A jobbágyparasztoknak saját használatukra lehettek ugyan kis telkeik, de sokszor hetenként 5 napot is a földesúri földeken kellett dolgozniuk, s még saját gazdaságuk terményeiből is kötelesek voltak obrokot (dézsmát) fizetni uraiknak.

Turgenyev igen hamar öntudatra ébredt, s tisztán látta az orosz élet embertelenségeit. Szentül megfogadta, hogy egész életében az orosz nép felszabadításáért fog harcolni. Kilenéc éves volt, amikor családjával együtt Moszkvába költözött, s középiskolái elvégzése után először Moszkvában, majd Péterváron és Berlinben folytatta egyetemi tanulmányait. A legnagyobb hatással Hegel és Belinszkij volt rá.

A kor haladó orosz értelmisége az ország fejlődésének kerékkötőjét a jobbágyország intézményében látta, s harca céljának éppen a parasztság felszabadítását tűzte ki. A nagy cél megvalósításának elképzelése azonban két táborra szakította őket: a Belinszkij